

JARIG JELLES

Opera Posthuma Præfatio

Préface des Opera Posthuma

JARIG JELLES

Praefatio

1677

Texte numérisé en 2005 par Fabrice Zagury et Louis Munoz.
<http://www.spinozaetnous.org>

Permission de redistribuer librement ce fichier pour un usage non-commercial
et sous condition de préserver cette mention,
l'auteur de la numérisation et la source web mentionnée.

NOTES DIVERSES CONCERNANT LA NUMERISATION :

Source :

Le site <http://posner.library.cmu.edu/> pour le texte original des Opera posthuma.

Le livre de F. Akkerman, *Studies in the posthumous works of Spinoza*.

Akkerman présente les textes latins et hollandais avec de nombreuses annotations.

Précisions :

Je n'ai pas gardé la numérotation des paragraphes de Akkerman.

J'ai gardé la numérotation des pages conformément à l'original : /1/, /2/, etc.

J'ai gardé les notes à la fin du texte avec les renvois d'origine : o, p, q, r, t, v, w, x, y, z, b, c. (Les notes du texte hollandais de Jelles contiennent des notes allant de 1 à 92. Dans sa traduction Meyer a introduit la plupart de ces notes dans le texte latin lui-même. Il reste cependant quelques notes dans la version latine, ce qui explique le désordre des lettres de renvois.)

J'ai gardé uniquement les ligatures : æ, æ, mais pas celles entre le c et le t ; le s et le t, etc.

Il reste quelques imperfections dans la numérisation :

Page 3 : j'ai utilisé une lettre russe (je crois) pour faire un C inversé

La lettre **q** des mots suivants doit contenir un accent aigu :

Page 7, dernière ligne : eosque

Page 20, les 6 dernières lignes : ejusque, quodque (le deuxième uniquement), eaque

Page 26, ligne 19 : eosque

Note t : ejusque

Note v : iisque

Les quelques mots hébreux contiennent des voyelles qui ne sont pas parfaitement numérisées, à cause des points et des signes qui se trouvent dans et sous les lettres. Il y a 5 mots en hébreux et 3 lettres individuelles.

Le premier mot est toujours de l'hébreu moderne et signifie : "tu" ou "vous" au féminin.

Le second mot est de l'hébreu ancien et signifie : "tu" ou "vous" au féminin et au masculin.

Le troisième mot est toujours de l'hébreu moderne et signifie : "elle".

Le quatrième mot est toujours de l'hébreu moderne et signifie : "il".

Le cinquième mot (avec ces trois occurrences identiques) est toujours de l'hébreu moderne et signifie : "la partie la plus avancée de la nuit" ou, "la nuit qui précède l'aurore".

La numérisation des quelques mots ou lettres grecques reste erronée, je n'ai pour le moment aucune idée de leurs signification.

PRÆFATIO

Licet scripta, Lector benevole, hoc libro contenta, maximam partem imperfecta, multò minùs ab ipso Auctore examinata, polita, ac emendata sint ; ea tamen luci exponere non abs re visum fuit, eò quòd non parùm utilitatis Orbi literato, nec parùm scientiæ Lectori Philosopho dabunt, qui, neque veri specie nixus, neque autoritate motus, solidas rationes, & indubitatas quærit veritates.

Et quamvis libri, in quo cuncta ferè Mathematicè demonstrantur, parùm intersit, ut sciatur, quibus parentibus ejus Auctor fuerit ortus, quamque vitæ inierit rationem (hæc enim satis superque ex his scriptis manifesta est) non inutile tamen fore visum est, hæc pauca de ejus Vitâ narrare.

Fuit ab ineunte ætate literis innutritus, & in adolescentiâ per multos annos in Theologiâ se exercuit ; postquam verò eò ætatis pervenerat, in quâ ingenium maturescit, & ad rerum naturas indagandas aptum redditur, se totum Philosophiæ dedit : quum autem nec præceptores, nec harum Scientiarum Auctores pro voto ei facerent satis, & ille tamen summo sciendi amore arderet, quid in hisce ingenii vires valerent, experiri decrevit. Ad hoc propositum urgendum Scripta Philosophica Nobilissimi & summi Philosophi Renati des Cartes magno ei fuerunt /2/ adjumento. Postquam igitur se ab omnigenis occupationibus, & negotiorum curis, veritatis inquisitioni magnâ ex parte officientibus, liberâsset, quò minùs à familiaribus in suis turbaretur meditationibus, urbem Amstelædamum, in quâ natus, & educatus fuit, deseruit, atque primò Renoburgum, deinde Voorburgum, & tandem Hagam Comitum habitatum concessit, ubi

etiam IX Kalend. Martii anno supra millesimum & sexcentum septuagesimo septimo ex Pthisi hanc vitam reliquit, postquam annum ætatis quadragesimum quartum excessisset. Nec tantùm in veritate perquirendâ totus fuit, sed etiam se speciatim in Opticis & vitris, quæ Telescopiis ac Microscopiis inservire possent, tornandis, poliendisque exercuit ; & nisi mors eum intempestiva rapuisset, (quid enim in his efficere potuerit, satis ostendit) præstantiora ab eo fuissent speranda. Licet verò se totum mundo subduxerit, & latuerit, plurimis tamen doctrinâ, & honore conspicuis Viris ob eruditionem solidam, magnumque ingenii acumen innotuit : uti videre est ex Epistolis ad ipsum scriptis, & ipsius ad eas Responsionibus.

Plurimum temporis in Naturâ rerum perscrutandâ, inventis in ordinem redigendis, & amicis communicandis, minimum in animo recreando insumpsit : quin tantus veritatis expiscandæ in eo ardor exarsit, ut, testantibus iis, apud quos habitabat, per tres continuos menses in publicum non prodierit ; Quinimò, ne in veritatis indagine turbaretur, sed ex voto in eâ procederet, Professoratum in Academiâ Heidelbergensi, ei à Serenissimo /3/ Electore Palatino oblatum, modestè excusavit, uti ex Epistolâ quinquagesimâ tertiâ & quartâ perspicitur.

Ex hoc veritatis studio, & summâ diligentâ prodierunt anno *CIIICLXIV* Renati Des Cartes Principiorum Philosophiæ pars I & II more Geometrico ab Auctore nostro demonstratæ, quibus accessere Ejusdem Cogitata Metaphysica ; anno verò *CIIICLXX* Tractatus Theologico-Politicus, in quo subtilissimæ & res consideratione

dignissimæ, Theologiam, sacram Scripturam, atque vera, solidaque Reipublicæ fundamenta spectantes, tractantur.

Ex eodem fonte scaturiverunt, quæ hîc sub titulo B.D.S. OPERA POSTHUMA Lectori communicantur : sunt verò hæc omnia, quæ ex adversariis, & quibusdam apographis inter amicos, ac familiares delitescitibus colligere licuit. Et quanquam credibile est apud hunc, aut illum aliquid, à nostro Philosopho elaboratum, absconditum esse, quod hîc non invenietur ; existimatur tamen, nil in eo inventum iri, quod sæpius in his Scriptis dictum non sit ; nisi fortè sit Tractatulus de Iride, quem ante aliquot annos, ut quibusdam notum, composuit, quique, nisi eum igni tradidit, ut probabile est, alicubi delitescit.

Nomen Auctoris in libri fronte, & alibi literis duntaxat initialibus indicatum, non aliâ de causâ, quàm quia paulò ante obitum expressè petiit, ne Nomen suum Ethicæ, cujus impressionem mandabat, præfigeretur ; cur autem prohibuerit, nulla alia, ut quidem videtur, ratio est, quàm quia noluit, ut *Disciplina ex ipso* /4/ *haberet vocabulum*. Dicit etenim in Appendice quartæ partis Ethices capite vigesimo quinto, quòd, *qui alios consilio, aut re juvare cupiunt, ut simul summo fruantur bono, minimè studebunt, ut Disciplina ex ipsis habeat vocabulum* ; sed insuper in tertiâ Ethices parte Affectuum Definit. XLIV. ubi quid sit ambitio explicat, eos, qui tale quid patrant, non obscurè, ut Gloriæ cupidos, accusat.

Quantum verò ad hæc ejus scripta, quamvis ad primam Ethices partem præfatio requiratur, ea tamen alia longis parasangis superat, proque absoluto, & perfecto opere haberi potest. Hanc noster Philosophus in quinque partes distribuit, quarum prima tractat *de Deo*, secunda *de Mente humanâ*, tertia *de Origine & Naturâ Affectuum*, quarta *de Servitute humanâ*, & unâ *de Regulâ & vivendi Normâ*, deque hominum bono & malo, quinta denique *de Potentiâ intellectûs*, seu *de Libertate humanâ*, nec non *de Mentis æternitate*.

In primâ parte demonstratur, quòd Deus

I. *Necessariò existat,*

II. *Unicus sit,*

III. *Ex solâ suæ Naturæ necessitate sit & agat,*

IV. *Omnium rerum causa libera sit, & quòd omnia in Deo sint, & ab ipso ità pendeant, ut sine ipso nec esse, nec concipi possint.*

V. *Denique quòd omnia à Deo fuerint prædeterminata, non quidem ex Libertatis Voluntate, sive absoluto beneplacito ; sed ex absolutâ Dei Naturâ, sive absolutâ potentiâ.*

Quod difficultates attinet, à nonnullis Tractatui /5/ Theologico-Politico oppositas, quòd scilicet primò Auctor Deum, & Naturam confundat, vel (ut illi volunt) pro uno, eodemque habeat ; & secundò quòd omnium rerum, & actionum fatalem statuatur necessitatem ; ad earum priorem respondet in Epistolâ Vigestimâ primâ, ad Clarissimum Virum D. Oldenburgium scriptâ, hisce verbis. *Deum omnium rerum causam immanentem, ut ajunt, non verò transeuntem statuo. Omnia, inquam, in Deo esse, & in Deo moveri cum Paulo affirmo, & fortè etiam cum omnibus antiquis Philosophis, licet alio modo ; & auderem etiam dicere, cum antiquis omnibus Hebræis, quantum ex quibusdam traditionibus, tametsi multis modis adulteratis, conjicere licet. Ad posteriorem verò in Epistolâ Vigestimâ tertiâ, ad eundem datâ, ità respondet. Hîc paucis explicare volo, quâ ratione ego fatalem omnium rerum, & actionum necessitatem statuam. Nam Deum nullo modo fato subjicio, sed omnia inevitabili necessitate ex Dei Naturâ sequi concipio, eodem modo, ac omnes concipiunt ex ipsius Dei Naturâ sequi, ut se ipsum intelligat ; quod sanè nemo negat ex Divinâ Naturâ necessariò sequi, & tamen nemo concipit, Deum fato aliquo coäctum, sed omninò liberè, tametsi necessariò se ipsum intelligere. Deinde hæc inevitabilis rerum necessitas nec jura divina, nec humana tollit. Nam ipsa moralia documenta, sive formam legis, seu juris ab ipso Deo accipiant, sive non, Divina tamen sunt, & salutaria ; & si bonum, quod ex Virtute, & amore Divino sequitur, à Deo tanquam Judice accipiamus, vel ex Necessitate Divinæ Naturæ emanet,*

non erit propterea magis, aut minùs optabile, ut nec contrà mala, quæ ex pravis actionibus, & affectibus sequuntur, /6/ ideò, quia necessariò ex iisdem sequuntur, minùs timenda sunt, & denique, sive ea, quæ agimus, necessariò, vel contingenter agamus, spe tamen, & metu ducimur. Hæc fatalis rerum necessitas, quâ à causis ad existendum, & operandum determinantur, quæ causæ rursus ab aliis quoque causis ad existendum, ac operandum determinatæ sunt, & hæ iterum ab aliis, & sic ad Deum usque (primam omnium causam omnia producentem, non verò productam) procedendo, à nostro Philosopho Propositionibus 26. 27. 28. 29. Partis I Ethices demonstratur.

Deum absolutè omnium rerum causam esse, & omnia ex Deo emanare si statuatur, sequi inde videtur eundem & peccati, & mali causam esse. Sed verò ad hanc difficultatem, & ad id, quod inde dependet, noster Philosophus responsum dat Epistolis 32. 34. & 36. Clarum insuper, ac manifestum est, nullam penitus posse esse dissensionem de eo nempe, quòd ex Deo omnia fluant, & quòd ab ipso æterno decreto determinata & præordinata sint, cùm id ipsum multi Christiani non modò credant, sed quoque tanquam necessariam veritatem propugnent.

Memoratis difficultatibus hæc superadditur, quòd scilicet Auctor aliam planè Regulam & vivendi Normam, & quantum summum hominis bonum spectat, aliud omninò statuatur, quàm vel Christus Servator noster, vel Apostoli ejus in Sacrà Scripturâ tradidere. Ut hæc quoque removeatur difficultas, non inconsultum videtur, hæc de re Auctoris sententiam ob oculos ponere, /7/ & deinceps ostendere, eam nullâ in re à Doctrinâ Chirsti, & Apostolorum discrepare. Hæc, ut modò dictum est, noster Auctor in quartâ Ethices Parte tractat ; & Propositionibus 26 & 27 demonstrare annititur, *Mentem, quatenus ea ratione utitur, hoc tantùm sibi utile judicare, quod ad intelligendum conducit ; illud verò malum, quod impedire potest, quò minùs intelligamus.* Demonstrat porrò Propositionibus 23, & 24 in eâdem quartâ Parte, Virtutis esse res tantùm intellectualiter, vel adæquatè concipere, & ex ideis adæquatis

agere nihil aliud esse, quàm ex virtute absolutè agere. Hinc elicit Propositione 28 ejusdem Partis, quia Deus est summum, quod à Mente percipi potest, Dei notitiam summum Mentis bonum, & Deum cognoscere summam Mentis esse Virtutem. Præterea, quicquid cupimus, & agimus, cujus causa sumus, quatenus Dei habemus ideam, sive quatenus Deum cognoscimus, ad Religionem refert : Cupiditatem autem bene faciendi, quæ ex eo ingeneratur, quòd ex rationis ductu vivimus, Pietatem vocat. Cupiditatem deinde, quâ homo, qui ex ductu rationis vivit, tenetur, ut reliquos sibi amicitîâ jungat, Honestatem vocat, & id honestum, quod homines, qui ex ductu rationis vivunt, laudant, & id contrà turpe, quod conciliandæ amicitîæ repugnat, Ibid. in Schol. 1. Prop. 37.

Sed & Prop. 35. monstrat, *homines, quatenus ex ductu rationis vivunt, eatenus tantùm necessariò, & semper* (quatenus nimirum intellectus, voluntas, cupiditas, alique spectantur affectûs) *convenire : eos illud bonum, quod sibi appetunt, reliquis hominibus etiam cupere,* Prop. 37. & eò magis, quò majorem Dei acquisiverint notitiam : *eosque, quan-* /8/ *tum possunt, conari alterius Odium, Iram, Contemptum &c. amore contrà, sive Generositate compensare* Prop. 46 .

Elicit porrò ex Definitionibus Amoris, & Intellectus istos, *qui Odium amore expugnare student, lætos, & securos pugnare, ac æquè facilè uni homini, ac pluribus resistere, & Fortunæ auxilio quàm minimè indigere ; quos verò vincunt lætos cedere, non quidem ex defectu, sed ex incremento virium.* Vid. Scol. Prop. 46. Agit autem de differentiâ, quæ inter hominem, qui solo affectu, seu opinione, & eum, qui ratione ducitur, intercedit, in Scholio Prop. 66. Dictæ Partis, affirmatque illum, *velit nolit, ea agere, quæ maximè ignorat ; hunc verò nemini, nisi sibi soli, morem gerere, & ea tantùm agere, quæ in vitâ prima esse novit, quæque propterea maximè cupit ; & ideò illum Auctor priorem Servum, sed posteriorem Liberum vocat.*

Liberorum omnium Virtutem æquè magnam cerni in declinandis, quàm in superandis periculis, monstrat ibidem Prop.

69. Item *eos erga se invicem gratissimos esse*, Prop. 71. & *nunquam dolo malo, sed semper cum fide agere*, Prop. 72. & *liberiores esse in Civitate, ubi ex communi decreto vivunt, quàm in solitudine, ubi sibi solis obtemperant*, Prop. 73.

Hæc, quæ de Verâ Libertate ostendit, ad Fortitudinem in Scholio ejusdem Prop. refert, & dicit, *Virum Fortem neminem odio habere, nemini irasci, nemini invidere, indignari, neminem despicere, minimèque superbire*.

In quintâ Ethices Parte conatur demonstrare, quòd nos per intellectum, vel per merè intellectualem, & adæquatam, quam de Deo rebusque acquirimus, cogni- /9/ tionem, pravos affectûs superare, & inde ° *summan, quæ dari potest, Mentis Acquiescentiam, ut & Dei^p amorem æternum oriri, & denique in^q constanti hoc, & æterno erga Deum amore nostram salutem, seu beatitudinem, seu Libertatem consistere*.

Hæc sunt præcipua eorum, quæ Philosophus noster de rectâ vivendi ratione, summoque hominis Bono à Ratione dictari demonstrat. Si hæc cum iis, quæ Servator noster Jesus Christus, ejusque Apostoli docuerunt, comparentur, non tantùm summa inter ea deprehendetur conveniente ; sed & perspicitur, quæ Ratio præscribit, eadem planè esse cum iis, quæ ipsi tradidere ; quin videbit dogmata Moralia Religionis Christianæ in iis perfectè contineri : quicquid enim Servator noster, & Apostoli docuerunt^r summatim in hoc comprehenditur, Deum scilicet supra omnia, proximum verò, ut se ipsum, esse diligendum ; imò eundem Dei, & proximi Amorem in eo, quod Auctor noster demonstrat, à Ratione præscribi, manifestum est.

Ex jam dictis clarè patet, quâ de causâ Apostulus ad Rom. 12. vers. 1. Christianam Religionem dicat esse Rationalem : quia nimirùm Ratio eam præscribit, eaque ratione fundatur. Erasmus in suis ad hunc locum Annotationibus notat, Originem ea, quorum ratio potest reddi, vocâsse Rationalem Religionem, & addit Theo- /10/ phylactum affirmare, omnes nostras actiones juxta

Rationis præscriptum perficiendas esse, cui etiam Erasmus subscribit.

Regenerationem, sine quâ nemo in regnum Dei intrare potest, includi in Dei Amore, qui (demonstrante id ipsum nostro Philosopho) ex cognitione Dei intellectuali oritur, manifestò videre est ex iis, quæ Apostulus Johannes in 1 Epistolâ cap. 4. vers. 7. 16. 17. 18. comparatis cum vers. 20. 21. de Amore testatur. Præterea Regenerationem consistere in victoriâ, quam in malos affectûs obtemus, & in terrenarum, & vanarum Cupiditatum mortificatione, quæ naturaliter in nobis inveniuntur ; & è contrario in bonarum, sive talium Cupiditatum acquisitione, quæ id tantummodò, quod Verum, & Bonum est, spectant, ut & in acquisitione Dei Amoris, Pacis, vel veræ animi Acquiescentiæ, Lætitiæ, Veritatis, Justitiæ (quæ constans, æternaque suum cuique tribuendi est voluntas) & Benignitatis, &c. quæ, prout Philosophus noster evincit, sunt necessarij fructus intellectûs. Hoc, inquam, manifestum est ex iis, quæ Apostulus in Epistolâ ad Ephes. 4. vers. 22. 23. & 24. & ad Coloss. 3. vers. 9. 10. de Vetere, & Novo Homine, & in eâ ad Rom. cap. 8. à vers. 5. ad 15. nec non ad Gal. 5. vers. 16. ad finem usque, de imperio Spiritûs in carnem dicit.

Quòd Veritatem rei, ad salutem scitu necessariæ, pro viribus conari intelligere, purasque intellectuales nancisci perceptiones, ac secundùm eas agere, hoc est, juxta /11/ rationis dictamen vivere, neque cum Sacrà Scripturâ, neque cum Religionis Christianæ fundamentis (quod à multis creditur, qui tantùm literâ, non autem Spiritu, seu ratione ducuntur) pugnet ; sed magnam partem cum utrisque conveniat, id *primò* ex iis^r Scripturæ locis elucet, in quibus Meditatio & acquisitio Veritatis, & ^v Sapientiæ, & Notitiæ intelligitur, atque commendatur ; nec non ex iis, in quibus Sapientia, Notitia, & Intelligentia, ut actionum salutiferarum causæ statuuntur. Quis enim inficias ibit, hujus notitiæ, hujus intelligentiæ, &c. objectum dogmata salutis esse, seu id, quod ad salutem obtinendam necessariò sciendum est ? Sed & cui rei tam meditatio, quàm acquisitio veritatis, intellectûs &c.

inservit, si nostrum non sit juxta ejus dictamen tam vivere, quàm operari ? Nec putandum est vocabulis Veritatis, Sapientiæ, Notitiæ &c. in Sacrà Scripturâ cognitionem aut animi assensum, literâ, vel Scripturæ testimonio nixam /12/ denotari : tum enim magna reverâ denotaretur inscitia, cum in iis tantùm locum haberet, qui omni Veritate, Sapientiâ, &c. destituuntur.

Secundò autem, qui fieri potest, ut purè intellectuales, & adæquatas ideas de articulis, ad salutem scitu necessariis, habere, & juxta eas ex dictamine Rationis vivere, & agere, non conveniret cum Christianæ Religionis fundamentis ? quum primò Sacræ literæ, omnibus Christianis concedentibus, quæ documenta invicem contraria continere nequeunt, multis in locis id doceant, ut modò ostensum : *deinde* quum Novum fœdus, quod Deus per Christum instituit, cujusque ^w Christus est Mediator, in hoc consistat, quòd Deus suas Leges, quas ^x tabulis insculptas Israelitis notas fecerat, mentibus hominum inscribat, hoc est, efficiat, ut istarum Legum sensum intelligant : sed *tertiò*, quum hujus fœderis ministri non ducantur per literam, seu Sripturam, quemadmodum ii, qui ^y ministrârunt sub Veteri fœdere ; sed per ^z Spiritum, hoc est, per intellectum, prout ex primo, nec non ex testimonio Johannis cap. 5. vers. 6. & alibi patet. Manifestum ergo est, ea cum fundamentis Christianæ Religionis concordare.

Quia verò id, quod hîc de Novo fœdere, sive de Religione Christianâ demonstratum est, multùm differt ab /13/ eo, quod plerumque de eo vulgus credit ; & quia præjudicia, quibus ii laborant, qui aliam hâc in re foveant sententiam, in causâ essent, quòd hisce pauci assensum præberent, quædam notatu digna Scripturæ Testimonia proferenda sunt, unde liquidò appareat munus Christi Salvatoris nostri, & Finem, ob quem in mundum venit, primarium fuisse homines hanc docere notitiam, ne cæcorum ritu, sicut Judæi per Legem, mandatumve ; sed per lumen cognitionis ducerentur.

Primum ergo Testimonium est Johannis Baptistæ in Evangelico Johannis cap. 1. vers.

17. quod sic habet, *Lex, per Mosen est data, gratia & veritas per Christum facta est* ; hoc est, Moses instituit, ut per Legem, vel præceptum ducerentur homines, & vi Legis, vel præcepti operarentur ; Christus verò docuit, ut per ^b lumen Gratiae, ac Veritatis ducerentur, viverent, & agerent.

Alterum Testimonium est ipsius Servatoris, qui roganti Pilato, num Rex esset, ità Johan. cap. 18. vers. 37. ex Syriacâ Tremellii versione, & cap. 17. vers. 17. inverso respondit : *ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testarer de veritate* : nempe, hanc veritatem Dei Rationem, vel intellectum esse. Utor voculâ *Rationis*, non autem *Verbi* ; sic enim Originale, & Græcum vocabulum ^c λόγος plerumque vertitur, & eo Apostolus Johannes filium Dei innuit : *primò*, quia testibus Erasmo /14/ in Annotationibus suis ad vers. 1. cap. 1 Evangelii Johannis, aliisque Linguarum peritis vox λόγος multò meliùs per *Rationem*, quàm per *Verbum* exprimitur : *deinde*, quia id, quod Johannes de voce λόγος pronunciat, optimè de *Ratione* internâ, vel de intellectu, nullatenus verò de Verbo, vel verbis intelligi, aut iis applicari potest. Hæc *Ratio in initio apud Deum*, quin *ipsa Deus fuit*, hoc est de divinâ Naturâ participavit ; *sine hâc nihil eorum, quæ facta sunt, facta fuerunt, in hâc fuit Vita*, & hæc *vita fuit lumen hominum* intellectuale teste Johanne in Evangelio cap. 1. vers. 1. 2. 3. 4. Quem latet, internam Dei Rationem, seu intellectum non differre ab ipso Deo, & ideò in principio apud Deum, ipsamque Deum fuisse, vel essentiæ divinæ fuisse participem ? quis inficiatur, sine ejus operâ nihil factum esse, & denique hominum mentem à Mente divinâ admirabili luce illustrari ? Quod autem hæc de *verbo*, vel *verbis* ore prolatis, quæ, in se considerata, non nisi aëris sunt motus, intelligi nequeant, videtur adeò manifestum esse, ut supervacaneum foret, id rationibus evincere. Et quamvis Erasmus voce λόγος, quam *rationem* interpretatur, non *internam*, sed *externam* potiùs *Rationem* intellexerit, quia tamen cum aliis Linguarum peritis expressè testatur, vocem λόγος apud Græcos

quoque internam rationem significare, nihil impedit, quò minùs hoc sensu sumatur.

Christus porrò de Veritate testatur, quòd *sanctificet* Johan. 17. vers. 17. 19. quòd *regeneret* Joh. 3. vers. 5. 6. Tit. 3. vers. 5. comparat, cum 1 Johan. 5. vers. 6. quòd /15/ hominem reverà *liberum reddat*, Johan. 8. vers. 31. 32. quòd per illam in *omnem veritatem ducamur*, Johan. cap. 14. vers. 26. & cap. 15. vers. 16. & cap. 16. vers. 13. quòd per eam solam *ad Deum accedamus*, Joh. 14. vers. 6. comparat. cum 1 Cor. cap. 1. vers. 24. & denique quòd nihil omnino sine eà possimus facere, quod ad salutem requiritur, Johan. 15. vers. 3. 4. 5. comparat. cum Johan. 14. vers. 6. in quo loco id, quod de se ipso Christus dicit, se nempe *esse veritatem*, necessariò eo sensu accipiendum est, quemadmodum sumitur eo in loco, in quo Salomon affirmat se Intellectum, & æternam Sapientiam esse.

Quòd id, quod Christus Matth. 5. vers. 17. 18. expressis verbis indicet, *se non venisse, ut Legem destruat, sed ut compleat*, & affirmet fore, ut *cælum, & terra citiùs transeant, quàm vel jota*, (minima Alphabeti litera) *de lege*, minimè cum Christi, vel Johannis testimonio pugnat, is percipiet, qui attendit, primò obligationem agendi, quod Lex jubet, & id, quo ii, qui sub Lege sunt, ad obedientiam ei præstandam instigantur, duas res valdè diversas esse. *Secundò* hanc obligationem non minùs in iis locum habere, & ad eos spectare, quibus lumen Gratiae, & Veritatis illuxit, & ex rei cognitione mandata Legis exequuntur, quàm in iis, qui ex Legis præscripto vivunt, & ex solo ejus mandato eadem præstant : hinc enim facilè intelligere est, Jesum Christum de hâc tantùm obligatione hoc in loco, non verò de Vitâ juxta Legem instituendâ loqui /16/.

Hæc tamen clariùs percipiuntur ex iis, quæ ab Apostolo de Lege Dei traduntur ; nimirum quòd *per Christum à Lege liberemur, & redimamur*, Rom. 7. vers. 6. cap. 8. vers. 2. & Gal. 4. vers. 5. quòd *per Christi corpus Lex nobis sit mortua*, Rom. 7. vers. 4. 6. Gal. 2. vers. 19. quòd *Lex tum desinat, quando venit fides*, Gal. 3. vers. 23.

24. 25. quòd *ministerium literæ aboleatur*, 2 Cor. 3. vers. 7. 11. & Hebr. 7. vers. 16. 18. quòd ii, qui *sunt sub gratiâ*, non sint *sub Lege*, Rom. 6. vers. 14. 15. & denique quòd *Lex justis non sit posita* 1 Tim. 1. vers. 9. Gal. 5. vers. 22. 23. Quoniam verò ex allegatis locis planum est, Apostolum non modo de Lege Ceremoniali, sed speciatim de Lege Morali loqui, hæc non possunt intelligi, uti indubitatè ex ipsius Servatoris explicatione, Apostolique testimonio ad Romanos cap. 8. vers. 3. 4. & cap. 13. vers. 8. 9. 10. & alibi apparet, de obligatione eâ, quam Lex præscribit : sed duntaxat de vitâ, & operibus secundùm Legem, instituendis capienda sunt.

Tertium, & ultimum Testimonium est Apostoli Pauli in Epistolâ ad Ephes. cap. 4. vers. 11. 12. 13. collatis cum vers. 14. & 15. Christus *dedit alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios autem Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad perfectionem Sanctorum, ad opus Ministerii, ad ædificationem Corporis Christi. Donec perveniamus nos omnes ad unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in Virum adultum, ad mensuram plenæ staturæ Christi*. Nam quis neget Paulum docere, Christum dedisse Apostolos, Prophetas, &c. in eum finem, ut nos omnes cognosce- /17/ remus, quemadmodum Christus cognovit ; quin ut ad magnam scientiæ Christi mensuram perveniremus ? Quis dubitet eorum laborem, opusque Ministerii eò spectâsse, ut homines tantâ Scientiâ imbuerent ? Quis denique renuat per eam scientiam, ejusve acquisitionem Sanctorum perfectionem effici, & ità Christi corpus ædificari ?

Manifestum porrò est, quòd cognitio de nostro Servatore, & consequenter talis, qualem omnibus apprecatur, Veritatis, seu purè intellectualis de Deo, ejusque Voluntate sit cognitio ; non verò ea, quæ Autoritate, vel externo nititur Testimonio. Atque hoc patet primò inde, quòd Jesus Christus Patris sui voluntatem, seu veritatem salvificæ doctrinæ, quam ipse prædicavit, in tellexit, quodque ejusmodi Scientia, quæ externo firmatur testimonio, in eo locum nullum habuit. Secundò quatenus rei ad salutem scitu

necessariæ cognitione imbuimur, quæ externo nititur testimonio, non pervenimus ad unitatem fidei, quòd scilicet inter nos, & cum *Christo unum* sumus, *quemadmodum ille cum Patre unum est* Johan. 17. vers. 21. 22. 23. Gal. 3. vers. 28. neque ad firmitatem, Ephes. 4. vers. 14. quam Apostolus flagitat, quamque, ut necessariam sequelam, ex cognitione Christi profluentem, statuit : sed quatenus ejus rei veritatem percipimus. Sed & jam demonstrata, fiunt quoque ex vers. 15. plana.

Plura, quàm hæc tira, possent produci Testimonia, quibus ea, quæ hîc demonstranda sunt, non minori efficacîâ confirmantur : verùm ne nimis insistatur rei, /18/ ex Sacris literis tam manifestæ, hoc duntaxat dicendum, præcipuum, quòd Scriptura de fide salvificâ testatur, sine quâ, ut omnes Christiani concedunt, nemo Christianus esse potest, & per cujus fidei participationem quilibet Christianus evadit, niti penitens spirituali, sive merâ intellectuali cognitione ; quin id de eâ solummodò & posse, & debere intelligi, quod ea sit *fides Dei*, Rom. c. 3. vers. 3. *fides Jesu Christi*, Rom. 3. vers. 22. 26. Gal. 2. vers. 16. cap. 3. vers. 22. Philip. 3. vers. 9. *Filii Dei*, Galat. c. 2. vers. 20. (in Deo enim, ut quis novit, cui Deus innotuit, non alia, quàm intellectulis tantum cognitio locum habet ; Christus autem veritatem doctrinæ salutis, quam prædicavit, intellexit) ipsa *Veritas*, 2 Thess. cap. 2. vers. 13. 1 Timoth. 2. vers. 7. *Cognitio veritatis*, Tit. 1. vers. 1. Johan. 17. vers. 3. *Sapientia*, Actor. 6. vers. 5. 8. collat. cum vers. 10. Rom. 10. vers. 8. comparat. cum 1 Cor. cap. 1. vers. 24. 2 Cor. 2. vers. 16. *Spiritus* 2 Cor. 4. vers. 13. *fructus Spiritûs* 1 Cor. cap. 12. vers. 9. Gal. 5. vers. 22. *Verbum*, Rom. 10. vers. 8. quo notitiam rei ad salutem scitu necessariæ non externè, sed internè in animo consequimur ; *Testimonium Dei, quod testificatur in nobis de filio suo*, 1 Johan. 5. vers. 10. *Donum*, Rom. 12. vers. 3. Ephes. 2. vers. 8. *Opus Dei*, Joh. cap. 6. vers. 29. quo *Charitas*, Gal. 5. vers. 6. & nostra *Regeneratio*, vel *Spiritualis vivificatio*, & *salus*, Coloss. 2. vers. 12. 1 Petr. cap. 1. vers. 5. 1 Joh. 5. vers. 4. efficaciter perficitur ; *alia Lex* Rom. 3. vers. 27. Galat. 3. vers. 11. 12.

seu aliud vitæ exemplar, quàm vel Legis, vel mandati ; id, quo Sacri /19/ Codicis sensus eruendus, & res in eo contentæ noscendæ sunt, 2 Timoth. 3. vers. 15. id, quod perfectam continet certitudinem, Hebr. cap. 10. vers. 22. & cap. 11. vers. 1. Ephes. 6. vers. 16. Coloss. 2. vers. 5. & absolutè omnem excludit dubitationem, Matth. 21. vers. 21. Rom. 14. vers. 23. Jacob. 1. vers. 6. & denique quo *Lex stabilitur*, Rom. 3. vers. 31. (vocula *Lex* hoc loco denotat obligationem faciendi Legis mandatum ; non verò juxta Legem vivendi, & operandi Rationem) & quo Dei justificatio tantummodò datur, quæ neque per *Legem*, Gal. 3. vers. 11. 21. Philip. 3. vers. 9. neque ex *Legis operibus*, Rom. 3. vers. 21. 28. cap. 9. vers. 31. 32. Gal. 2. vers. 16. obtineri potest, quæque per *Legem*, & Prophetas, hoc est, per Sacras Literas testimonium accepit, & sine Lege, hoc est, absque Scripturâ revelata fuit, Rom. 3. vers. 31.

Quæ Lex, & Prophetæ testantur, & sine Lege, aut Scripturâ manifestantur : (hæc etenim sibi invicem contrariari videntur, multique percipere non potuerunt) ea propriè sunt, quæ non nisi Spiritu, seu puro intellectu intelliguntur. Hujus generis sunt, verbi causâ, Dei filius, hoc est, Dei λόγος, seu Dei Sapientia, Veritas, Justitia ante memorata, quia præstantissimus animi Habitus est ; & generatim Rerum Essentiæ. Nam quoniam S. Scriptura de iis testatur, & ea ex Sacra Scripturæ testimonio cognosci nequeunt, præter externum Scripturæ, insuper *Revelatio* (loquor cum Scripturâ) vel internum Spiritus testimonium requiritur.

Hæc sola fuit ratio, quòd postquam Jesus Christus & /20/ discipulis, & Judæis omnem Patris sui voluntatem aperuisset externis verbis, iis præterea dicat, quòd *nemo ad se potest venire, nisi ei à Patre datum fuerit*, Joh. 6. vers. 65. quòd, quò ad se veniant, necesse sit, ut à Deo audiverint, & ab eo didicerint, Joh. 6. vers. 44. 45. cap. 5. vers. 37. cap. 8. vers. 43. 47. quòd *Spiritus veritatis* ubi venisset, eos *omnia doceret*, de se *testimonium perhiberet*, eosque in *omnem duceret veritatem*, Joh. 14. vers. 16. 17. 26. cap. 15. vers. 26. cap. 16. vers. 13.

Hæc quoque fuit ratio, quòd Apostolus, postquam Ephesiis & Colossensibus, tam scriptis, quàm verbis *omne Dei Consilium* ità annunciasset, *ut nihil subticuerit*, Actor. 20. vers. 17. ad 27. Ephesiis adhuc precetur, *ut Deus ipsis det Spiritum Sapientiæ, & Revelationis in ipsius* (Dei nempe) *agnitione*, ut iis largiatur *illuminatos oculos Mentis*, quòd sciant, quid sperandum sit vocatis à Deo, & quàm dives, & gloriosa sit hæreditas, quam Sanctis decrevit, &c. Ephes. 1. vers. 16. 17. Colossensibus verò apprecetur, *ut impleantur cognitione voluntatis Dei in omni Sapientiâ, & prudentiâ spiritûs, atque crescant in agnitione ipsius Dei* Coloss. 1. vers. 9. 10.

Quin hæc fuit causa, quòd *Israëli*, non nisi per literam *de Deo, ejusque Voluntate edocto*, Rom. 2. vers. 17. 18. & testimonio solo Scripturæ nitenti, *in lectione Veteris Testamenti velamen cordi impositum fuerit*, 2 Cor. 3. vers. 14. 15. quòd *animalis homo*, eum intellige, qui per solam literam, non autem per Spiritum doctus est, *non percipiat spiritualia, quodque ipsi sint stultitia, eaque nequeat*, nempe tali /21/ cognitione, quæ ab imaginatione originem habet, *cognoscere*, 1 Cor. 2. vers. 14. quòd è contrario *Spiritualis homo*, qui scilicet de Deo, Dei filio, &c. spirituales, vel purè intellectuales nactus est perceptiones, *omnia dijudicet, & ipse à nemine hominum animalium dijudicetur*, Ibid. vers. 15.

Restat denique hoc de *Fide* dicendum, quòd Paulus in eâ, quæ est ad Romanos scripta, Epistolâ cap. 10. vers. 17 vocabulo *Auditûs* non innuat *Auditum auris* externum ; sed *auditum auris internum*, vel *tò* intelligere ; & hoc cuivis, qui cùm antecedentia, tum consequentia dicti capitis rectè perceperit, manifestum erit.

Nullum est dubium, quin Lector Veritatis amans, quique, quæ jam dicta sunt ex Sacris Literis, attentè legit, & omnia cum judicio perpendit, omninò concessurus sit id, quod demonstrare animus fuit, jam esse demonstratum : videlicet id, quod Philosophus noster demonstrat ab ipsâ Ratione præscribi de Regulâ benè vivendi, & summo hominis Bono, accuratè cum iis

convenire, quæ Servator, & Apostoli docuerunt ; nec non dogmata Moralia Christianæ Religionis, vel ea, quæ ut salvi simus, facere tenemur, perfectè in iis comprehendi ; denique hoc studium, quo veritatem articulorum Doctrinæ Christianæ conamur intelligere, & secundum eam vivere & agere, cum Sacrà Scripturâ, & Religione Christianâ in omnibus concordare.

Si jam ea, quæ Gentium Doctor de carne, & carnalibus tradidit hominibus, per quos non nisi cupiditates ani- /22/ males intelligendæ sunt, vel ejusmodi homines, qui necdum in affectûs imperium possident, comparentur cumiis, quæ Philosophus in Quartâ Parte Ethices demonstrat de *Affectuum Viribus*, & de *Humanâ Impotentiâ* in iis moderandis, non minor in illis convenientia, quàm in modò ostensis, deprehendetur.

Notent hîc Christiani, ut rem præstantissimam, & notatu dignissimam, nostrum Philosophum, quatenus id demonstrat, quod Scriptores sacri docent, quodque cum Christianæ Religionis fundamentis congruit ; & Divinitatem, & Sacrarum Literarum Authoritatem, & simul veritatem Religionis Christianæ ostendere ; adeò ut per hanc demonstrationem de iis tam certi simus, aut esse possimus, ut neque Judæus, neque Ethnicus, neque Atheus, vel quisquis sit, istas labefactare possit.

Quis affirmabit certitudinem, quæ Miracula pro fundamento habet, inter Christianos locum obtinere, aut necessariam esse ? cùm demonstratum sit illis speciatim competere, ut veritatem articulorum, qui ad salutem requiruntur, intelligant ; & cùm certum sit, absolutam, & immobilem certitudinem esse veritatis, sive veræ intellectualis perceptionis proprietatem ; unde fit, ut talis perceptio omnimodam certitudinem includat. Quî enim fieri potest, ut ii, qui veritatem percipiunt, Deum exempli gratiâ, existere, Dei filium, nempe Dei Rationem, vel Dei Sapientiam hominum esse Salvatorem, & nos non posse sine eo salvari ; Deum, ejusque filium, quo salutem consequamur, esse cognoscendum, aman- /23/ dum &c. ut ii, inquam, miraculis

indigeant, quibus de hisce veritatibus certi fiant ? cùm in se ipsis plus certitudinis de his rebus inveniant, quàm vel omnibus miraculis, ullo unquam tempore factis, posset acquiri. Jure ergo, meritoque dixit Paulus, quòd Judæi, hoc est, qui sub Lege sunt, & hujus rei veritatem haud capiunt, miracula petunt ; imò, ut ea impetrarent, sæpius Christum molestiâ affecere, Matth. 12. vers. 38. cap. 16. vers. 1. 3. 4. Marc. 8. vers. 11. Luc. 11. vers. 29. Hæc fuit causa, quòd Apostolus tantopere laboraverit, summisque curis se defatigaverit, quòd eos, qui Christo adhærebant, ad *omnem opulentiam persuasionis, & ad intelligentiam cognitionis Mysteriorum Dei Patris, & Christi* perduceret, Coloss. 2. vers. 1. 2. quod & se fecisse gloriatur.

Quæ ad defensionem nostri Philosophi, & subtilissimorum ejus Scriptorum adducta sunt, refutationi eorum inservient, qui sine dubio ex crassâ, & supinâ ignorantia, & à suis passionibus seducti, acutissimum Virum non tantùm Atheismi accusare ; sed etiam pro viribus Lectoribus suis persuadere conati sunt, eum in suis Scriptis Atheismum docere, & ejus positiones omnem Religionem, omnemque Pietatem ex hominum animis tollere. Profectò si Adversarii ad hoc Psalmistæ tantùm attendissent, Psal. 14. vers. 1. & 53. vers. 2. *Dicit stultus in animo suo, nullus Deus est*, eos hic locus sapientiores, ac prudentiores reddere, quin etiam nunc eorum temeritatem ostendere posset : nam his verbis Psalmista satis clarè ostendit, tam horrendum facinus reverâ in Sapientes (inter quos /24/ noster Philosophus, ipsis fatentibus, collocandus est) nec cadere, nec cadere posse.

Quare seriò cuncti hujus Viri Adversarii sint moniti, ut, ubi ad hæc Scripta examinanda animum applicuerint, sibi summo studio caveant, ne quicquam tanquam falsum, Sacris literis, & Religioni Christianæ adversum, repudient, antequam bene mentem ejus intellexerint, cum vero Sacrarum Literarum sensu, & cum verâ Religione contulerint, & ad examen revocaverint. Imprimis sibi caveant, ne conceptus erroribus fortè obnoxios, ac opiniones suas certitudine destitutas de Sacræ Scripturæ sensu efficiant

Normam, vel Lapidem Lydium sive veritatis, sive falsitatis, vel ejus, quod cum sacro Codice, atque Religione Christianâ concordat, aut discordat : de his enim ex vero judicare non tantùm illi nullatenus possent, sed etiam fortè relaberentur ad pristinas adsurditates ; adeò ut verum, & bonum, tanquam falsum, & malum, & id, quod cum sacro Codice, ut & cum Christianâ Religione, convenit, tanquam istis contrarium, rejicerent. Nam quòd Christiani in tot Sectas dividantur, qui & omnes simul, & singuli jactant, summâque contentione defendunt, articulos suos, licet summopere inter se discrepantes, & secum ipsis pugnantes, esse dogmata Religionis Christianæ ; quòdque id, quod ab hoc, tanquam dogma Divinum, & tanquam bonum, ac sanctum laudetur, ab illo ut Diabolicum, impium, & malum repudietur ; & quòd denique tot turbæ, tot contentiones, jam olim inter eos excitatæ, in hunc usque diem /25/ adhuc perdurent : horum omnium, non alia causa, non alia fuit origo, quàm quòd sibi falsò persuaserint erroneos suos conceptûs, incertasque opiniones de Sacrarum Paginarum sensu, ipsam Scripturam, & Dei infallibile fuisse Verbum, quæ deinceps pro Normâ & Lapide Lydio Veritatis, & Falsitatis habent. Hæc Schismata, hæc contentiones tam diu procul dubio durabunt sine ullâ emendationis spe, quamdiu Christiani nec ad veram, & infallibilem Veritatis, & Falsitatis Normam, nec ad id, quod cum Sacrâ Scripturâ, & cum Religione Christiana convenit, vel ab iis discrepat, attendunt.

Quia autem ex iis, quæ dicta sunt, facilè colligitur, quænam hæc sit Norma, quisve hic sit Lapis Lydius (in quâ re Christiani inter se dissentiant) minùs necessarium erit id ipsum ostendere. Is tamen, qui id scire levi examine desiderat, animo volvat, *Primò* omnia *Dei Mandata, testimonia & Leges* esse æternas, & ipsam *Veritatem*, hoc est, æternas esse Veritates ; Vid. Psalm. 19. vers. 10. Psalm. 119. vers. 86. 138. 142. 144. 151. 152. 160. atque Doctrinam Evangelii, quæ Christianam in se continet Religionem, solâ Veritate fundari, prout omnes Christiani largiri coguntur. *Secundò* animo perpendat, Veritatem & sui, & falsitatis esse indicem,

eamque per se solam, non autem per aliud quid cognosci posse. Hinc namque satis superque patet, solam Veritatem esse memoratam Normam. Quare Christiani, qui Veritatem ejus, quod Scriptura docet, intelligunt, seu veras, & puras habent perceptiones, juxta ea, quæ paulò ante de /26/ ipsâ Veritate, vel de veris intellectualibus ideis protulimus, infallibiliter, & absolutè certi erunt, se mentem Scripturæ percepisse, atque Dei verbum possidere.

Porro, quia Veritas, quemadmodum Rerum Natura, vel Essentia, simplex, & indivisibilis est, & quia non nisi unica cujusque rei veritas, verusque sensus dari potest ; Christiani, quatenus hujus rei Veritatem intelligunt, necessariò in eâdem mente, & in eâdem sententiâ erunt coagmentati teste Paulo, 1 ad Cor. cap. 1. vers. 10. 11. & ad Philipp. cap. 2. vers. 2. & cap. 3. vers. 16.

Quin constanter, & in æternum cupient, & volent præstare, quod Spiritus Sanctus de Tolerantiâ præcipit ; & ideò *infirmos in fide porrigent manum*, Rom. 14. vers. 1. eos puta, quibus major notitia deficit ; & *infirmorum infirmitates sustinebunt*, Rom. 15. vers. 1. errantium intellige inscitias ; *proprium opus probabunt*, Gal. 6. vers. 4. Rom. 14. à vers. 4. ad 14. 2 Cor. 1. vers. 14. *nec dominabuntur aliorum fidei*, 1 Pet. 5. vers. 3. sed erga *errantes erunt placidi, eosque cum Mansuetudine erudient*, exspectaturi, num fortè Deus illis sit daturus Conversionem, ut agnoscant Veritatem. Vid. 2 Tim. 2. vers. 24. 25. 26. 1 Thessal. 5. vers. 14. 15. Matth. 12. vers. 19. 20. In quo loco *Arundo quassata*, ac *lucerna crepitans* eos homines denotat, qui multis dubiis immersi sunt, & in quibus Sol Veritatis necdum orta, sed sub nebulis & ignorantiae, & erroris occulta est.

Tolerantiam hanc non tantùm se extendere ad eos, qui levibus erroribus imbuti sunt ; sed ad eos quoque, qui in fundamentalibus, & essentialibus fidei articulis /27/ errant, docuit nos suo exemplo Apostolus Paulus. Licet enim Galatæ *translati essent ad aliud Evangelium*, Gal. 1. vers. 6. 7. quàm quod de Christo annunciatum fuerat, &

in hoc versarentur errore, *Justitiam*, & cætera Spiritûs opera neque ex Fide, neque ex obedientiâ veritatis ; sed ex operibus Legis, & per Legem acquiri ; Vide Gal. 2. vers. 21. item cap. 3. & 5. passim : (id enim est errare in fundamentalis fidei articulo) eos tamen, his omnibus transmissis, *Fratres* suos, Gal. 1. vers. 11. & cap. 3. vers. 6. 15. nec non *Filios suos* appellat, Galat. cap. 4. vers. 19. & alibi.

Quum præterea Doctor Gentium ad Philippenses cap. 3. vers. 15. dicit, *Hoc sentiamus*, (nempe quod jam modò de Jesu Christi *Cognitione*, ejusque virtute, docuerat, quibus nostra Vivificatio, Justificatio, &c. perficiuntur) & *si quid aliter sentitis, etiam hoc Deus revelabit vobis* ; manifestissimè innuit, se eos velle tolerare, qui in articulo fundamentalis de Justificatione aliter, ac ipse, nec ità, ut oportebat, sentiebant ; sed & eos pro Fratribus, ac Ecclesiæ membris velle agnoscere.

Quandoquidem ii, qui ex impotentiâ, & ignorantia, non minùs, quàm alii inviti errent, & infans in Christo (eum puta, qui de fundamentalibus fidei articulis malè sentit) æquè necessariò sit infans, ac infans Naturalis, & insuper ad Adolescentiam, & Virilem ætatem in Christos consequendam & educatio, & longum tempus requirantur, & Sacra Scriptura Infantem, Adolescentem, & Virum in Christo respectu graduum cognitionis distin- /28/ guat, patet eos, qui in fundamentalibus, imò quocunque errant modo, esse tolerandos.

Quòd ergo Christiani, quia foveant diversas opiniones, ab invicem discedant, se invicem pro Dei hostibus habeant, Hæreticos alii alios appellent, atro carbone notent, persequantur, & facinora patrent, à quibus veri Christiani abhorrent, nullatenus veritatem ; sed necessariò falsam opinionem pro fundamento habet.

Negari nequit id, quod nunc de Christianâ Religione ostensum est ex Scripturâ, videri cum iis pugnare, quæ Philosophus in Tractatu Theologico-Politico demonstranda sumserat ; nempe Religionem in solâ Obedientiâ consistere, & veritatis Indagationem, & Meditationem, ad purè

intellectuales, atque adæquatas acquirendum ideas earum rerum, quas Scriptura docet, nullum obtinere locum. Quicumque verò hunc Tractatum benè eolverit, non erit ignarus rationum, quæ subtilissimum Virum moverunt ad hoc propugnandum, & simul comperiet nostrum Auctorem rationalem agnoscere Religionem.

Quem latet, nobiscum ità comparatum esse, & nos in eo statu esse constitutos, ut necessariò solâ obedientiâ, non verò cognitione ducamur ? quem fugit, multos in eodem statu ad vitæ extremum terminum permanere ? Horum respectu concedi facillè potest, quod Vir acutus in dicto Tractatu demonstrat, quòd scilicet Deus in Sacro volumine non aliam sui notitiam flagitat, quàm se justissimum, summéque misericordem, & unicum esse /29/ Vitæ exemplar ; seque duntaxat Obedientiæ, & Charitatis, Justitiæque exercitio colendum.

Indicat variis in locis Apostolus multos, ut per cognitionem ducantur, non æquè aptos esse, & plurimos, si cum toto genere humano conferantur, per Obedientiam ducendos esse. Scribit enim in 1 Epistolâ ad Cor. cap. 3. vers. 1. 2. *Et ego, Fratres mei, non potui loqui vobiscum, tanquam cum spiritualibus*, hoc est, qui spiritu, & intellectu ducuntur ; *sed tanquam cum carnalibus, & tanquam infantibus in Christo*, hoc est, qui per obedientiam ducendi sunt : *Lac præbui bibendum vobis*, hoc est, monstravi vobis viam Obedientiæ, eâque vos alui, & *non dedi vobis cibum*, hoc est, non dedi cognitionem : *Non enim adhuc poteratis, sed nec etiam nunc potestis* edere solidiorem cibum.

Ait præterea idem Apostolus 1 Cor. 2. vers. 6. *Sapientiam loquimur inter perfectos*, hoc est, loquimur de Viâ Sapientiæ inter Spirituales, (confer ejusdem cap. vers. 15.) qui Spiritu, vel intellectu aguntur.

Denique in Epistolâ 2 ad Timoth. cap. 3. vers. 7. tales describit, qui *omni tempore discunt, & nunquam ad cognitionem veritatis venire possunt*, ut scilicet ea, quæ ad salutem sunt necessaria, cognoscant. Etenim per Legem, aut Scripturam scire Judæis, & Infantibus in Christo est proprium, & omnes,

senes, & juvenes, docti, & indocti, ingenio pollentes, aut eo destituti, æquè ad illud idonei sunt.

Qui modò dicta, & à nostro Philosopho in Tractatu memorato demonstrata, Deum nimirum in Scripturâ /30/ solam Obedientiam, &c. exigere, & Philosophiam cum Theologiâ nihil habere commune, cum utraque proprio nitatur talo, pro noxiis & seditiosis opinionibus habuerunt, easque summo studio falsas esse demonstrare conati sunt, assensum iis præbebunt, quæ de Christianâ Religione, quantum ejus spectatur cognitio, ostendimus.

Hæc tam ad Ethicam, quàm ad sententiam Auctoris nostri defendendam, visum fuit adducere, quæ præter opinionem prolixiùs tractata sunt ; reliqua igitur brevibus absolventur, ne Lectori tædium creetur.

Tractatum Politicum Auctor noster paulò ante obitum composuit. Sunt in eo & accuratæ cogitationes, & stylus clarus. Suam sententiam, relictis multorum Politicorum opinionibus, solidissimè in eo proponit, & consequentia ex antecedentibus passim elicit. Agit in quinque prioribus capitibus de *Politica* in genere, in sexto, & septimo de *Monarchiâ*, in octavo, nono, & decimo de *Aristocratia*, undecimum denique initium est Imperii Democratici. Mors autem intempestiva fuit in causâ, quòd hunc Tractatum non obsolverit, & quòd nec de *Legibus*, nec de variis *Quæstionibus*, quæ Politicam spectant tractaverit, uti videre est ex Epistolâ Auctoris ad Amicum, Tractatui Politico præfixâ.

Tractatus de *Emendatione Intellectûs* est ex prioribus nostri Philosophi operibus, testibus & stylo, & conceptibus. Rei, quam in eo tractat, dignitas, & magna, quam in eo sibi scopum præfixit, utilitas, nempe intellectui viam sternere facillimam, atque planissimam ad veram rerum cognitionem, calcar ipsi semper eum ad umbilicum perducendi fuere. At operis pondus, profundæque meditationes, & vasta rerum Scientia, quæ ad ejus perfectionem requirebantur, lento gradu eum promoverunt, ut & in causâ fuerunt, quòd non fuerit absolutus, quòdque hîc illîc aliquid desideretur : nam Auctor in Annotationibus,

quos ipse addidit, sæpius monet id, quod tractat, accuratiùs demonstrandum, vel latiùs explicandum, sive in suâ Philosophiâ, sive alibi. Quia verò Res præstantissimas, nec non utilissimas continet, in Veritatis studioso studium excitabunt summum, nec parùm adjuvabunt in eâ indagandâ, ideo eum simul cum aliis edere visum fuit, uti jam in Admonitione, huic Tractatui præfixâ, dictum fuit. Tractat in eo *primò* de Bono apparente, quod homines plerumque appetunt, nempe de Divitiis, Libidine, & Honore ; & de Vero bono, & quomodò id sit acquirendum. Præscribit *secundò* quasdam vivendi Regulas, indèque ad Intellectûs Emendationem transit. Ut autem hæc Emendatio meliùs procedat, quatuor diversos percipiendi modos enumerat, quos deinceps prolixius paulò enucleat, & ex iis, qui optimè scopo inserviunt, eligit. Porro, ut horum usum nosceremus, agit de Intellectûs instrumentis, videlicet de veris ideis, & eâdem operâ de rectâ ad ducendum Intellectum Viâ, & Methodo, ejusque partibus. Prima pars tradit, quomodò veræ ideæ ab aliis discernantur, & prospiciatur, ne falsæ, fictæ, & dubiæ ideæ cum veris confundantur : & hâc occasione pro- /32/ lixè de veris, falsis, fictis & dubiis ideis agit, quibus denique aliquid de Memoriâ, ac Oblivione annectit. Secunda pars Regulas dat, quibus ex notis ignotum rectè educatur, intelligaturque. Ut autem hoc ritè fiat, Perceptionem duobus modis fieri statuit, vel per solam Essentiam, vel per causam proximam. Quoniam verò utrumque non nisi ex verâ Rei definitione elicitur, Leges definitionis Rerum tum creatarum, tum increatarum proponit. Præterea ut nostri Conceptus concatenentur, media, quibus res particulares æternæ cognoscantur, præscribit. Et, ut hæc omnia meliùs perficiantur, agit de *Viribus Intellectûs*, ejusque enumerat proprietates. Et hîc finitur Tractatus de *Emendatione Intellectûs*.

Epistolæ nec secundùm materiam, nec secundùm eorum Authoritatem, à quibus, vel ad quos scriptæ sunt, in ordinem sunt redactæ, sed juxta tempora, in quibus exaratae sunt : eâ tamen ratione ordinatae sunt, ut omnes unius ejusdemque Viri Epistolæ, & ad eas

Responsiones se invicem sequantur. Quia verò non quis scribat, sed quid scribatur attendendum est, quædam Scribentium Nomina omnibus literis, quædam tantùm initialibus, quædam nullis planè expressa sunt. Notet quoque Lector Benevolus, ei non mirum esse debere, si deprehendat in his Epistolis Ethicam, tum temporis ineditam, tam ab eo, qui literas scribit, quam ab eo, qui eis respondet, allegari ; ea namque ante multos annos à diversis fuit descripta, & iis communicata. Hæc hîc loci monere visum fuit, ne quis suspicetur Ethicam antehac editam fuisse. Notandum /33/ insuper est totum opus, paucis exemptis Epistolis, Latinè conscriptum esse.

Cùm verò omnia nostri Philosophi *Opera Posthuma* tibi, Benevole Lector, dare animus fuerit, Grammatices Hebrææ Compendium minimè erat omittendum. In hoc ipsam Grammaticam in duas videtur Auctor distribuisse partes, quarum prior agit de Etymologia, seu de Nominum, & Verborum flexione ; hanc ferè absolvit : posteriorem, quæ de Syntaxi, seu de Nominum, & Verborum constructione tractaret, ne quidem inchoavit. In animo semper habuit Hebræam Grammaticam, more Geometrico demonstratam, luci exponere, in cujus Præfatione *primò* veram hujus Linguae pronunciationem olim periisse monstrasset ; *deinde*, Vocales à recentioribus Judæis Bibliis appictas fuisse, inde quòd Nominibus inveteratis vocales usitiores adscripsere, evicisset. *Fæmininum*, inquit Grammatices suæ pag. 41. אִתּוֹ *videtur etiam fuisse* אִתּוֹ, & אִתּוֹ *fuisse* אִתּוֹ *aliis vocalibus distinctum. Nam in Bibliis sæpe sic scripta reperiuntur, quæ Masorethæ ubique corrigunt, sine dubio, quia obsoleta erant. Tertiò* literam ם *vau potestatem* תּוֹ *u habuisse, eo quòd* אִתּוֹ *in ם sæpe mutetur, ostendisset ; quarto* Dialectos in Scripturâ confundi probâisset ; & *denique* ostendisset nobis licere syllabas ad libitum variare, licet enim אִתּוֹ in regimine habeat אִתּוֹ, nos tamen rectè scriberemus אִתּוֹ, &c.

Ipsum Compendium quod attinet, rectè animadvertit Auctor pag. 24. *plures fuisse, qui Scripturæ ; at nullum, qui /34/ Linguae*

Hebrææ Grammaticam scripserit. Multa tibi, Benevole Lector, hîc occurrent, quæ apud alios haud facilè reperiās. Præcipuum, quodque Auctor accuratè meditandum suadet, est : quòd omnes voces Linguae Hebrææ, exceptis tantùm Interjectionibus, & Conjunctionibus, & unâ, aut alterâ particulâ, vim, & proprietates Nominis habent ; quod quia Grammatici non animadverterunt, crediderunt multa esse irregularia, quæ ex usu Linguae maximè regularia sunt, & plura ad ejus linguae cognitionem, ejusque Eloquentiam necessaria ignoraverunt.

Quæ alii satis prolixè, & confusè de Accentibus scripserunt, Auctor, resectis superfluis, breviter complectitur, verumque eorum usum ostendit. Punctorum mutationes fortè nemo solidiùs & accuratiùs unquam docuit, & eâdem ἀρχιζα tam Nominum, quàm Verborum flexiones, & significationes tractat. Si quis his jactis fundamentis Hebræam Syntaxin superstruxerit, næ ille à Philo-Hebræis haud exiguam inibit gratiam, quòd Linguae Sanctæ genius, hactenus satis ignotus, meliùs innotescat.

Hæc de Scriptis, hoc libro contentis, tibi Lector Benevole, indicare visum fuit. Omnes, qui Veritatem sincerè amant, & solidam, ac indubitata rerum Notitiam affectant, procul omni dubio summo afficientur dolore, quòd

hæc Scripta nostri Philosophi magnâ ex parte imperfecta sint. Profectò dolendum est, quòd ille, qui jam modò tantos in Veritatis cognitione progressûs fecerat, & tantum in eâ progrediendâ sibi habitum comparaverat, tam immaturè, tam intempestivè mortem oppetierit, eò /35/ magis, quòd non solùm horum Scriptorum perfectio ; sed etiam integra Philosophia speranda fuisset, quemadmodum variis locis in Tractatu de Emendatione Intellectûs meminit ; ubi absque dubio *Veram Motûs Naturam*, atque *quâ ratione à priori tot varietates in Materiâ, &c. deducendæ essent*, demonstrâsset, de quibus Epistolis LXIII & LXIV mentio fit.

Proposuerat quoque sibi, Algebram breviori, & magis intelligibili Methodo, aliaque plura Opera conscribere, quemadmodum varii amicorum pluries ab ipso audiverunt. Verùm Mors in nostro subtilissimo Philosopho quoque ostendit, quòd hominum propositum rarè perficiatur. Spes tamen non exigua affulget, Erudito Orbi non exiguum præstitum fuisse officium in hisce, licet imperfectis, Scriptis edendis, eumque hæc animo grato accepturum. Non alius in iis publicandus fuit Scopus, quàm ut homines iis illuminarentur, & Veritatis Cognitio magis ac magis innotesceret.

o. *Prop. 27. Part. 5. & Prop. 52. unà cum Schol. Part. quartæ.*

p. *Vid. Corollar. Prop. 32. & 33.*

q. *Vid. Schol. Prop. 36. Part. quintæ.*

r. *Matth. cap. 7. vers. 12. & cap. 22. vers. 37. 38. 39. 40. Luc. cap. 10. vers. 27. 28. Rom. cap. 13. vers. 8. 9. 10. Gal. cap. 5. vers. 14.*

t. *Jobi 28. vers. 12. ad vers. 20. Prov. 1. vers. 20. ad finem, & cap. 2. vers. 1. ad vers. 13. cap. 3. à vers. 10. ad 18. cap. 4. vers. 5. 6. 7. cap. 7. vers. 4. 5. cap. 8. passim. cap. 16. vers. 22. cap. 23. vers. 23. 1 Cor. 14. vers. 20. Gal. 3. vers. 1. Coloss. 2. vers. 2. 3. 1 Tim. 2. vers. 3. 4. 1 Pet. 2. vers. 2. 9. Quid hoc nono versu per Christi lucem admirabilem, ad quam vocat eos, qui in [ignorantiæ] tenebris hærent, intelligendum sit, ii percipient qui norunt, eos, qui talem de Deo, ejusque voluntate notitiam possident, quæ vel lege, vel Scripturâ nititur, (uti vulgus Judæorum. *Vid. Rom. 2. vers. 17. 18. & speciatim vocati habebant*) adhuc in [ignorantiæ] caligine versari, & perfectam claritatem veritatis, seu veræ, & puræ intellectualis perceptionis esse proprietatem.*

v. Vide de effectibus Veritatis, Notitiæ, &c. locos allegatos ex Proverbiis, iisque adde *Jes. cap. 33. vers. 6. cap. 53. vers. 11. Matth. 13. vers. 15. 23. Joh. cap. 8. vers. 31. 32. cap. 17. vers. 3. Philipp. 3. vers. 8. 9. 10. Jac. 3. vers. 17.*

w. *Hebr. Cap. 8. vers. 6. cap. 9. vers. 15. cap. 12. vers. 24.*

x. *Jer. cap. 31. vers. 33. 34. 2 Cor. cap. 3. vers. 3. Hebr. cap. 8. vers. 8. 9. 10. cap. 10. vers. 16.*

y. *Rom. cap. 2. vers. 27. 29. cap. 7. vers. 6. 2 Cor. cap. 3. vers. 6. 7. 9. Hebr. cap. 7. vers. 16.*

z. *Vide tria allegata loca, & Rom. cap. 8. usque ad vers. 17. Gal. cap. 2. vers. 18. 25.*

b. *Vide Joh. cap. 1. vers. 4. 9. & cum iis compara vers. 1. & 14. item cap. 8. vers. 12. cap. 12. vers. 35. 36. 46. quos compara cum cap. 14. vers. 6.*

c. *Vide Joh. cap. 1. vers. 1. & 14. 1 Joh. cap. 1. vers. 1. cap. 5. vers. 7. & Apoc. cap. 14. vers. 13.*